

O koľko lásky som prišla... skutočný príbeh jednej rodiny

Anna Gudzová

Koncom marca 2021 si Banská Bystrica pripomenula 76. výročie oslobodenia. Vojska v meste pod Urpínom sa skončila 25. marca 1945. Na Kvetnú nedeľu. Aj o týchto, pre ľudí v meste a okolitých dedinách významných marcových dňoch, píše vo svojej knihe Banskobystričanka Alice Frühwaldová.

V knihe *O koľko lásky som prišla* Alice Frühwaldová s veľkou dávkou lásky a citu, so smútkom no i nádejou vyrozprávala príbeh svojej rodiny. Jej mimoriadna osobná výpoveď začína slovami: „*Dejiny a dianie druhej svetovej vojny sa neobyčajne citeľne dotkli celej mojej rodiny. Patrím k druhej generácii obetí nacistického besnenia, pre ktorú je typický a asi aj spoločný bolestný pocit straty. Dlhé roky, od samého detstva, nesiem vo svojej duši nenaplnenú túžbu mať starých rodičov aj tety, ujov, bratrancov, sesternice. Spísala som preto príbeh života a záchranu mojich rodičov, ako mi to, často cez slzy, dokázala vyrozprávať moja mamka. Ocko, so slzami v očiach, hlavne prikyvoval...“*

(V texte sú použité aj ďalšie citácie z knihy *O koľko lásky som prišla*.)

Na prelome rokov 1944 a 1945 sa Oskár a Editka Bergerovci, rodičia Alice Frühwaldovej, ukrývali v lesoch nad Ľubietovou. Vďaka mnohým obetavým ľuďom prežili a dočkali sa tu aj oslobodenia obce. Tamojší evanjelický farár Ctibor J. Handzo si v ten deň, 22. marca 1945, zapísal do denníka: „*Historický, pamätný deň Ľubietovej! Vo večerných hodinách po celodennej palbe prišli na horný koniec obce prvé silné rumunské hliadky pod vedením nadporučíka Jura Teleucca.“*

V tých dňoch Ľubietovou prechádzal priam zástup všetkých tých, ktorí prežili! Či už vysoko v horách, či vo dvoroch, v najrôznejších jamách, v zadných izbách a tajných skrýšach rodinných domov. Pridávali sa k nim tí, ktorí schádzali zo Šajby a z Povrazníka. Smutný pohľad na hladom, strachom a zimou vyhladovaný dav prenasledovaných. A medzi nimi moji rodičia. Medzi nimi môj otecko. Medzi nimi moja mamička. A môj brat, ktorý v tom najväčšom nebezpečí bol v absolútnom bezpečí. Skláňam sa pred vami, pred vami všetkými, ktorí ste neváhali a pomohli...

O koľko lásky som prišla

Dá sa slovami vyjadriť, o koľko lásky človek príde, keď stratí svojich blízkych ešte skôr, ako ich lásku spozná a pocíti? Nie, nedá. Ani slovami vyjadriť, ani číslami spočítať. Dá sa len spomínať. Alebo (ne)zabudnúť?

Dnes už viem, že v septembri 1941 – na svadbe mojich rodičov – celá moja rodina vo svojej pôvodnej, veľkej, krásnej a šťastnej podobe – všetci moji blízki, o ktorých lásku som prišla – sa stretli posledný raz...

Kniha *O koľko lásky som prišla* hovorí o rasovom prenasledovaní a tragických osudoch židovských rodín Mittelmancov z Brezna a Bergerovcov z Ľubietovej počas druhej svetovej vojny, o transportoch do nenávratna, o strachu, utrpení, aj odvahe ľudí pomôcť svojim susedom, známym ale aj neznámym v hraničných životných situáciách. A medzi tým všetkým svetielko nádeje v podobe lásky Oskára Bergera a Edity Mittelmannovej, rodičov Alice Frühwaldovej. To všetko je v knihe, spolu s rodinnými

fotografiami, spomienkami na detstvo, na paradajkovú polievku, maľované džbánky, štolwerkové rezy alebo na obraz s príbehom záchrany mladého Oskára Bergera a jeho manželky Editky...

„Od detstva som vnímala, že čosi je v našej rodine nevy povedané a nevyslovené a v niektorých chvíľach som pociťovala určitý smútok. Pýtala som sa na starých rodičov, chýbali mi. Celý príbeh som sa dozvedela postupne a celá mozaika rodinnej histórie sa mi poskladala až v dospelosti. To zlo, o ktorom som sa dozvedela, vnieslo aj do mojej duše pocit hrôzy, ktorú moji blízki prežili, a čím ďalej tým viac som si vážila mojich rodičov, ich odvalu a vôľu prežiť,“ hovorí **Alica Frühwaldová**, rodená Belanová (po vojne si jej otec zmenil priezvisko Berger na Belan).

28. marec 1942 – do jedného z prvých mužských transportov vzali môjho starého orca Huga a jeho brata Emila Mittelmannovcov a mnohých iných, hlavne mladých Brežňanov židovského pôvodu. Cieľová stanica transportu: Lublin. Nestačili sa ani rozlúčiť.

6. jún 1942 – do ďalšieho transportu vzali moju starú mamu Šári a jej mamičku Ernu, aj moju tetu, vtedy šestnásťročnú Licku. Cieľová stanica: vyhladzovací tábor Sobibor. Ani ony sa nestačili rozlúčiť. Stihli napísať aspoň niekoľko slov svojim milovaným deťom. Licka, len pár dní pred transportom, napísala list svojej sestre Editke a švagrovi Oskárovi. Dúfali, že keď budú prechádzať Bystricou, možno ich zázrakom na stanici ešte uvidia.

Alica Frühwaldová priznáva, že jej trvalo veľmi dlho, kým to celé spísala a hovorí aj prečo:

„Spomínam si, ako som našla mamku plakať pri správach v televízii, keď boli zábery na pochodujúcich kotlebovcov v uniformách, ktoré jasne pripomínali uniformy gardistov z obdobia Slovenskej vojnovnej republiky. Vrátili sa jej strach a obavy, a všetko to hrozné jej defilovalo pred očami spolu s nimi. Otecko už vtedy nežil, zomrel v roku 1990. Vnúčatá už boli na svete, hoci ešte malé, no a ja som si povedala, že musia vedieť, čo sa v ich rodine dialo počas druhej svetovej vojny. Hlavne preto, aby vedeli čeliť vplyvu názorov, ktoré kotlebovci šíri a aby sa nikdy nedali ovplyvniť takými názormi. Trvalo mi naozaj veľmi dlho, kým som to celé spísala, aj mňa ovplyvnila obava, aby sa nič rodine nestalo, kým bol Kotleba županom...“

Ľudia o našom pôvode vedeli

Počas bojov o oslobodenie Banskej Bystrice sa v meste narodili štyri deti. Prvé banskobystrické „dieťa slobody“ sa narodilo 25. marca 1945 v pivnici domu blízko centra mesta. O dva mesiace neskôr, 26. júna 1945, v „starej nemocnici“ prišlo na svet prvé povojnové banskobystrické židovské dieťa. **Ivan Belan**, starší brat Alice.

Narodil sa zdravý, životaschopný chlapček, ktorý si vo svojom prenatálnom živote vytrpel svoje. Malá slávnosť, ktorou Iva privítala rodina doma, bola prvá slávnosť pri prestretom bielom stole po vojne. Namiesto obrusu bol stôl prikrytý posteľnou plachtou. Bolo to prvé stretnutie zdecimovanej rodiny a pár blízkych priateľov, ktorí prežili...

Alica sa narodila dva roky po vojne. S rodičmi a s rodinami priateľov chodili do prírody, často sa navzájom stretávali a rástli bez akýchkoľvek problémov so spolužiakmi a s rovesníkmi.

„V päťdesiatych rokoch sa ešte v škole učilo náboženstvo a pýtali sme sa rodičov, prečo my naň nechodíme. Banská Bystrica bola vtedy ešte menšie mesto, ľudia o našom pôvode vedeli. Ved' sme žili v meste, kde si rodičov pamätali s hviezdou na kabátoch... Vyrastali sme v Späthovej vile na vtedajšej Stalinovej ulici. Dnes je to ulica Skuteckého. Bol to bezchybný kút Bystrice, bezchybný dom s veľkým vnútorným dvorom. Oproti nám boli kasárne a vojenská záhrada vedľa domu doktora Petelena, pôvodne domu projektanta Juraja Hudeca. Banoš ešte nezastavaný... mali sme veľké pole pôsobnosti. Chodili sme sa lyžovať na Jesenský vršok a keď postavili budovu rozhlasu, tak na Urpín. Korčuľovali sme sa na zamrznutých močiaroch v priestore, kde je teraz Terminál, dlho predtým, ako postavili zimný štadión. S rodičmi sme radi chodievali aj na Sliač, pamätám si krásnu výsadbu kvetov a parkov v okolí kúpeľov. Od jedenástich rokov som hrávala basketbal, v žiackych aj dorasteneckých družstvách, a hrala som aj za ženy v banskobystrickej Slávii,“ spomína. A spomína aj na soboty a nedele svojho detstva, ktoré boli také výnimočné, že si tiež našli miesto v jej knihe.

„Áno, soboty a nedele boli určite výnimočné. Chodievali sme cez Ľubietovú až hore do Hutnej doliny, kde sme sa na celý deň utáborili pri potoku. Ďalšie bezpečné miesto na Zemi. Ďalšie zásoby tých najkrajších spomienok. Omilinka pobalila povestný hnedý piknikový kufrík, kde nechýbala termoska s tekvicovým prívarkom. Mimochodom, pri jedení ktorého sme v Ľubietovej výnimočne zabudli aj frflať – podávaný uprostred voňavej prírody, na bordovo-šedej deke (kde-tu sa už párala) jednoducho chutil aj prívarok. V tom čase som, pochopiteľne, ani netušila, aké hrôzy sú pre Omilinku s Dedym spojené s týmto miestom, mňa obklopovala len príroda vo svojej skvostnej voňavej kráse...“

Alica Frühwaldová, rod. Belanová, sa narodila v roku 1947 v Banskej Bystrici. Slovenský a anglický jazyk a literatúru študovala na Pedagogickej fakulte UK v Trnave (1966 - 1970) a na Filozofickej fakulte UK v Bratislave (1978 - 1984). Ako učiteľka anglického jazyka pôsobila v Základnej škole na Triede SNP (1970 - 1979), v Gymnázium na Triede SNP (1979 - 1991), v Slovenskej zdravotníckej univerzite (2006 - 2011) a naposledy, od roku 2017, na Univerzite tretieho veku UMB. V rokoch 1992 - 2006 bola manažérkou English Teaching Resource Centre The British Council v Banskej Bystrici a v rokoch 2012 - 2015 pôsobila ako lektorka anglického jazyka v rámci projektov EÚ a ŠPÚ Vzdelávanie učiteľov základných škôl v cudzích jazykoch. Začiatkom novembra 2000 Alica Frühwaldová sprevádzala princa Charlesa počas jeho návštevy Banskej Bystrice a tunajšieho British Council.

Kniha Alice Frühwaldovej *O koľko lásky som prišla*, je sugestívnym príbehom židovskej rodiny prenasledovanej počas druhej svetovej vojny. Príbeh, ktorý jej vyrozprávala mama. Autorka v knihe opisuje, ako sa jej rodičia spoznali, zosobášili a v akých ťažkých podmienkach, ukrytí v horách, ale plní lásky jeden k druhému, prežívali vojnové dni. Opisuje osudy svojich starých rodičov a ďalších blízkych, o ktorých lásku ju vojna obrala... Je to príbeh o tragických stratách, o strachu, utrpení aj odvahe. Príbeh o statočných ľuďoch neváhajúcich pomôcť svojim blízkym v hraničných životných situáciách. Ale tiež spomienka na návrat domov a na život po vojne. To všetko ovplyvnilo druhú aj tretiu generáciu autorkinej rodiny, ktorá svoju knihu venovala *„svojim milovaným rodičom, na pamiatku svojich blízkych, o lásku ktorých prišla, a svojim vnúčatám, aby vedeli prečo...“*